

PARTICIPATIE VAN JONGE KINDEREN UITDAGINGEN EN MOGELIJKHEDEN

Achtergrond voor praktijkwerkers

Dit document maakt deel uit van het Europese Erasmus+ KA202 Project, "Participation and Collaboration for Action", acroniem PANDA, sept. 2020 – aug. 2023. Het project omvat 4 Europese universiteiten: Artevelde University of Applied Sciences (België), Norwegian University of Science and Technology (Noorwegen), Queen's University Belfast (Noord-Ierland) en Universidad Complutense de Madrid (Spanje). Er zijn ook 4 organisaties bij betrokken : Growing Up (België); Trondheim Kommune/Link (Noorwegen); Voice of Young People in Care, VOYPIC, (Noord-Ierland) en Fundación Secretariado Gitano, FSG (Spanje).

Dit rapport is opgesteld door Artevelde University of Applied Sciences, België.

Auteurs: Eerdekens Wendy, Heirbaut Eva, Aerts Linda, Haedens Nele, Lowagie Lisselotte, Saenen Virna, Winter Karen, Dahlø Husby Inger Sofie, Juul Randi, Mc Cafferty Paul, Mercado García Esther, Blanco Carrasco Marta, Leyra Fatou Begoña, Corchado Castillo Ana, Dorado Barbe Ana.

Inhoudsopgave

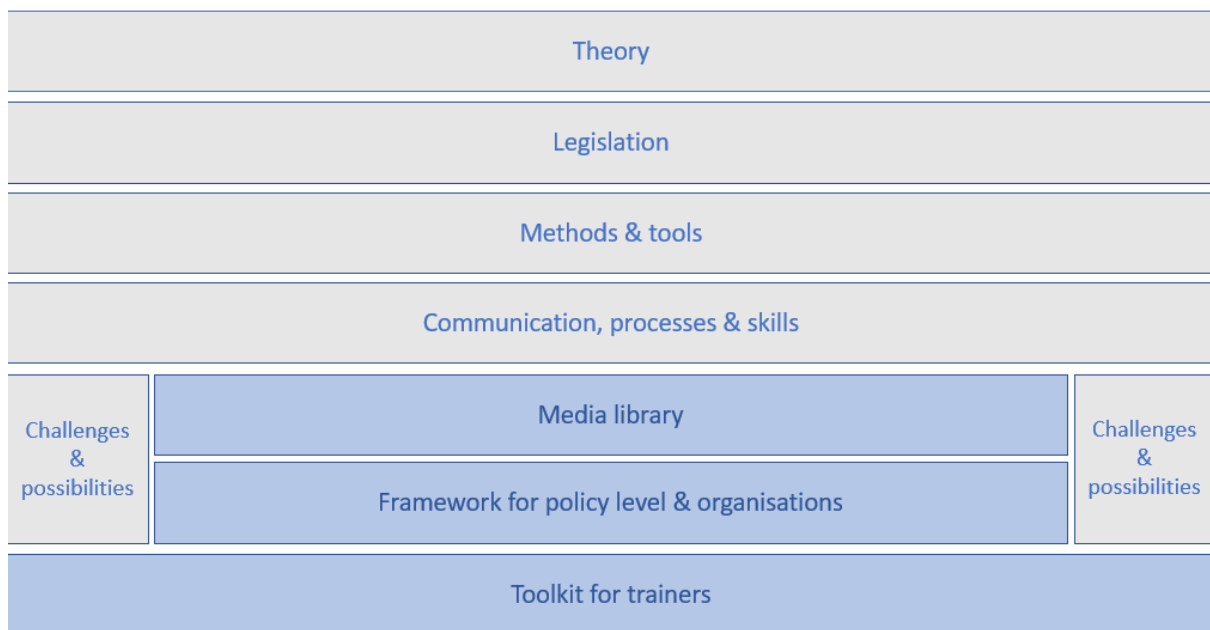
Inleiding	3
1. Het begrip 'participatie'	4
2. De perceptie van 'het jonge kind'	5
3. Het kind in de context van zijn familie en omgeving.....	6
4. De context waarin sociaal werk plaatsvindt.....	8
4.1. De specificiteit van kinder- en jeugdzorg en kinder- en jeugdbescherming	8
4.2. Van juridische, beleidsmatige en organisatorische kaders naar de praktijk.....	9
5. Participatie als relationeel proces	10
5.1. De rol van de beroepsbeoefenaar	10
5.2. Vaardigheden	10
5.3. Tijd en ruimte	11
5.4. Hulpmiddelen en methoden	11
5.5. Waarden	11
6. Uitdagingen en kansen.....	12
Verwijzingen.....	12

Inleiding

Het PANDA-project heeft als doel de deelname van jonge kinderen (-12 jaar) aan de besluitvorming in een transnationale context te bevorderen; dit via het versterken van de samenwerking tussen sociale professionals die werkzaam zijn met jonge kinderen binnen de sector van jeugdwelzijn en -bescherming.

Onder leiding van acht partnerorganisaties bestaande uit sociaal werkers, managers, beleidsmedewerkers, academici en trainers afkomstig uit vier landen (België, Spanje, Noorwegen en Noord-Ierland), heeft het project drie doelstellingen:

- vaardigheden en kennis bij praktijkwerkers vergroten door het creëren van een mediabibliotheek;
- organisaties ondersteunen bij het scheppen van noodzakelijke voorwaarden voor participatief werken met jonge kinderen door beleidsmedewerkers een kader aan te bieden dat de uitvoering van participatief werken helpt realiseren;
- trainers voorzien van nieuwe tools en methoden op dit vlak.

Figuur 1 PANDA concept (2022)

De opdracht om kinderen toegang te geven tot hun participatierechten gaat gepaard met een aantal uitdagingen en mogelijkheden. Deze worden gedeeld door praktijkwerkers die in verschillende hoedanigheden met kinderen werken, in verschillende contexten en landen. Deze brief voor praktijkwerkers richt zich op gemeenschappelijke uitdagingen en mogelijkheden. Er bestaat reeds een groot aantal publicaties die hoofdzakelijk gaan over belemmeringen bij participatief werk met jonge kinderen, terwijl de mogelijkheden in de literatuur minder gedetailleerd besproken worden. In deze brief en in het project in het algemeen ligt de focus op beide, dus zowel uitdagingen als mogelijkheden.

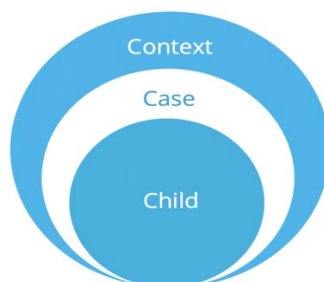
1. Het begrip 'participatie'

Eén van de gemeenschappelijke uitdagingen waar we van meet af aan voor staan, is het begrijpen van het begrip 'participatie'. Over participatie wordt vaak gesproken. Het belang van participatie wordt onderschreven door beleidsmakers, organisaties en sociale professionals. In de praktijk merken we echter dat dit een dubbelzinnige term is die vaak verschillend wordt geïnterpreteerd. Is participatie een recht, een activiteit, een relationeel proces? Hoever gaat participeren? Gaat het in eerste instantie om informeren, kinderen laten beslissen? Of moeten we het meer omgevingsgericht zien waarbij kinderen hun participatierechten uitoefenen binnen een specifieke context (bijvoorbeeld een lerende democratie) en binnen specifieke relaties, waarbij termen als partnerschap en samenwerking nauwkeuriger zijn?

Het Universeel Verdrag inzake de Rechten van het Kind (zie de PANDA brief voor praktijkwerkers over Shared legal frameworks) voorziet in de basisdefinities en inzichten met betrekking tot de participatierechten van kinderen. Zoals reeds opgemerkt, moeten praktijkwerkers op de hoogte zijn van de inhoud van het Verdrag, de ondersteunende richtlijnen, algemene opmerkingen en conventies met betrekking tot de rechten van kinderen in kwetsbare situaties. Maar, vakkennis alleen is niet genoeg.

Er zijn voorschriften, instrumenten en procedures die het recht op participatie moeten ondersteunen. Maar téveel documenten kunnen, als ze verkeerd begrepen en/of onnauwkeurig toegepast worden, leiden tot schijnparticipatie, of evolueren naar dwang waarbij het kind *moet* participeren. Met andere woorden, het risico bestaat dat de praktijk veel te gemakkelijk afglijdt naar een 'afvink-oefening' zonder garantie op daadwerkelijke participatie. Wat gebeurt er dan met wat een kind inbrengt? Welke impact kan een kind dan effectief hebben? (Bessart & Broadly, 2014).

Het is belangrijk dat praktijkwerkers verder denken dan participatie in termen van 'wat' (een *taak* die moet worden voltooid) en in plaats daarvan nadenken in termen van 'waarom' en 'hoe' (een *contextueel, relationeel proces* dat in de loop van de tijd evolueert). Hypothesen over kinderen, de bredere context van kinderen (gezinnen, culturen en gemeenschappen), praktijkorganisaties en maatschappelijke kwesties (sociale structurele overwegingen) zijn belangrijk. Het ecologische communicatiemodel van het Talking and Listening to Children (TLC) project dat de individuele identiteit van het kind, de directe familiale en omgevingscontext en de bredere sociale context benadrukt, biedt een nuttig holistisch perspectief op de context en inhoud van participatie (figuur 2).

Figuur 2 Model van praten en luisteren naar kinderen (TLC project)

Bovendien hebben kinderen zelf, als voorwaarde om te kunnen participeren zoals uiteengezet in het Universeel Verdrag inzake de Rechten van het Kind en in de ondersteunende algemene opmerkingen, in de eerste plaats recht op informatie. Maar al te vaak zijn kinderen, vooral in de (residentiële) jeugdzorg, zich niet bewust van hun rechten. Als gevolg hiervan ontbreekt het hen aan essentiële informatie om effectief te kunnen participeren.

Het is belangrijk dat praktijkwerkers nadenken over en bepalen op welke manieren zij kinderen voortdurend kunnen informeren over hun participatierechten in het algemeen, en over meer specifieke participatierechten binnen de jeugdzorg.

Het is ook belangrijk voor praktijkwerkers om na te denken over hoe, wanneer en waar ze kinderen kunnen betrekken bij participatieve processen die zijn afgestemd op hun eigen noden. Deze omvatten de keuzes en voorkeuren van het kind, hun ontwikkeling, hun competenties en vaardigheden, hun leeftijd, geslacht, beperking, seksualiteit, religie, etniciteit, taal, cultuur en erfgoed en hun context.

Praktijkwerkers moeten ook stilstaan bij hoe en waar gedeelde opvattingen worden verzameld, en hoe deze werden uitgevoerd of een impact hadden op de besluitvorming.

Tenslotte is het belangrijk met betrekking tot participatie, dat praktijkwerkers op de hoogte zijn van (regionale) organisaties die inzetten op jeugdzorg, met inbegrip van belangenbehartiging en op maat ontwikkeld ondersteuningsmateriaal.

2. De perceptie van 'het jonge kind'

Een andere uitdaging waar we voor staan, zijn onze veronderstellingen over en onze houding ten opzichte van jonge kinderen. In het Panda-project hebben we 'jonge kinderen' voor ogen, dat wil zeggen kinderen van 0 tot 12 jaar. Belangrijk is dat de manier waarop wij als volwassenen jonge kinderen waarnemen en benaderen een invloed heeft op de manier waarop we ze laten participeren.

Volgens het Kinderrechtenverdrag wordt het kind gezien als een subject en niet langer, of niet alleen maar als een object. Ouders zelf verwachten ook dat een professional hun kind herkent als actor en als een uniek individu, een subject met een eigen mening (Juul en Dahlø Husby, 2019). Dit betekent dat kinderen ook actieve rechten hebben, zoals het recht op participatie. We merken op dat hoe jonger het kind, hoe uitdagender de barrières zijn om kinderen volledig toegang te geven tot dit recht.

Praktijkwerkers houden terecht rekening met de ontwikkeling van het kind, zowel cognitief als sociaal-emotioneel. De valkuil is dat we vooral uitgaan van waar het kind nog niet toe in staat is, van wat nog niet lukt. Zo bestaat de kans dat we de competenties van een kind onderschatten.

Als gevolg hiervan lopen vooral de meest kwetsbare kinderen het risico niet te kunnen of mogen deelnemen, bijvoorbeeld kinderen met een beperking, kinderen uit kansarme gezinnen, kinderen met een andere moedertaal, kinderen met verschillende culturele, etnische en religieuze achtergronden. We beroepen ons nog te vaak op incompetentie als regel in plaats van bekwaamheid als regel en incompetentie als uitzondering (Bessaert & Broadly, 2014). Praktijkwerkers moeten er daarom van uitgaan dat het kind bekwaam is en alleen 'incompetentie' gebruiken als uitzondering op het recht op participatie.

Anderzijds moeten we ook rekening houden met het feit dat de ontwikkeling van kinderen net door een kind- en/of contextgerelateerde kwetsbaarheid in gevaar kan komen. Afgezien van het feit dat we altijd prioriteit moeten geven aan veerkracht en competentie, is het ook belangrijk dat praktijkwerkers uit de jeugdzorg en -bescherming afwegen of zij voldoende zijn opgeleid om kwetsbare kinderen met mogelijk ook andere onderliggende problemen, adequaat te benaderen.

Sowieso hebben praktijkwerkers bij het participatief werken met jonge kinderen goed ontwikkelde communicatievaardigheden nodig. Hiermee bedoelen we zowel verbale als non-verbale vaardigheden, speelsheid, comfort of gemak om dicht bij het kind te komen, en het gebruik van passende aanraking, gebaren, geluiden, gezichtsuitdrukkingen. Bovendien is het belangrijk dat zij beschikken over vaardigheden in het werken met het hele gezin. Praktijkwerkers moeten nagaan of zij toegang hebben tot relevante opleidingen, en/of een kind baat kan hebben bij intervisie of consult voor de praktijkwerker door een kinderrechten-minded organisatie om zijn participatierechten te helpen waarborgen.

3. Het kind in de context van zijn familie en omgeving

Het steeds voor ogen dat ieder kind deel uitmaakt van een gezinssysteem is een andere mogelijke uitdaging. Kinderen benaderen en laten participeren betekent ook ten alle tijde rekening houden met de context van het kind, in het bijzonder de ouders/verzorgers in hun gezin en ruimere familie. Het kan een uitdaging zijn voor praktijkwerkers om het kind als subject volledig tot zijn recht te laten komen in termen van toegang tot participatierechten, en tegelijk rekening te houden met hoe dit de ouders/verzorgers en de relatie tussen het kind en deze zorgfiguren beïnvloedt.

Het is belangrijk dat praktijkwerkers rekening houden met de existentiële loyaliteiten van het kind, om zoveel mogelijk te voorkomen dat het kind in een loyaliteitsconflict terecht komt tussen de praktijkwerker en de ouder(s) (Boszormenyi-Nagy, 1986). Praktijkwerkers moeten zich ervan bewust zijn dat het kind altijd moet worden gezien als onderdeel van een gezinssysteem. Elke actie van de praktijkwerker heeft invloed op het gezin en op de onderlinge relaties.

Deze vaststelling is vooral van belang betreffende de participatierechten van de jongste kinderen, de infants (0 tot 4 jaar). Hoe jonger het kind, hoe meer het spreekt via zijn lichaam. Baby's, bijvoorbeeld communiceren via geluiden, emoties, gebaren, gezichts- en lichaamsbewegingen. Kinderen hebben een grote behoefte aan contact en interactie, aan responsief gedrag van hun verzorger. Een eerste fase in de sociaal-emotionele en relationele ontwikkeling versus de hersenontwikkeling is verbonden met warme, liefdevolle, positieve contacten en zorg. Dit zijn vitamines voor groei. Langdurige stress op dit vlak kan toxisch zijn voor een baby en de ontwikkeling negatief beïnvloeden.

Het is zinvol voor praktijkwerkers om stil te staan bij de uitspraak: 'There is no such thing as a baby', wat betekent dat geen enkele baby bestaat los van zijn context, wat wil zeggen: wie ze zijn, hoe ze worden gezien heeft net zoveel te maken met hun context (dus hun relaties) als met henzelf. Anders gesteld: het is voor praktijkwerkers ook belangrijk om stil te staan bij 'dat je enkel voor de baby kan zorgen door voor de context te zorgen.' (Vliegen, 2021).

De vraag hoe we infants kunnen laten participeren is pertinent. We zien een toenemende focus op de babydoelgroep over verschillende sectoren heen, al dan niet onder de expliciete naam 'participatie'. Bijvoorbeeld: niet alleen ouderschap maar ook kindparticipatie in voorschoolse opvang, infant mental health, de vraag of en hoe de jongste peuters ook een stem kunnen hebben in het kinderparlement binnen scholen/onderwijs, de focus op de ouder-kindrelatie vanaf het allereerste begin en nog voor de conceptie binnen de (residentiële) jeugdzorg, aandacht in beleidsdocumenten voor het belang van de eerste 1000 dagen en de invloed daarvan op de verdere ontwikkeling, ... Deze recente ontwikkelingen illustreren dat we aandacht besteden aan de plaats van infants in de samenleving. Het feit dat deze doelgroep een plek op de agenda krijgt, kan al gezien worden als een indirecte vorm van participatie. Verder blijft de uitdaging om te onderzoeken wat de participatie van infants betekent, wat de behoefte is om participatief met infants te werken en hoe het beleid dit kan ondersteunen. Er liggen op dat vlak kansen in een intersectorale samenwerking. De neiging om gezinsgericht te werken is positief. Tegelijkertijd kan dit een spanning creëren tussen het belang van het kind en het belang van de ouder(s) en het bredere gezin. Staat het belang van het kind altijd voorop? Wat is de plaats van het belang van het kind binnen het belang van het gezin als systeem, waarin ook andere kinderen met hun eigen belangen kunnen opgroeien?

Het is belangrijk voor professionals die de participatierechten van kinderen willen bevorderen dat kinderen altijd zowel worden gezien als individuen, als ook als mensen die zich in unieke contexten bevinden met unieke relaties en ervaringen. Het Stappenplan Belang van het kind biedt praktijkwerkers in Vlaanderen (België) een goede leidraad (Kenniscentrum Kinderrechten, 2021).

Tenslotte moeten praktijkwerkers zich ervan bewust zijn dat bij het nadenken over participatie van individuele kinderen, de volgende punten uit **General Comment No. 12 The Right of the Child to be Heard (VN, 2009, paragraaf 29)** de leidende principes zijn: *"Het begripsniveau van kinderen is niet uniform gekoppeld aan hun biologische leeftijd. Onderzoek heeft aangetoond dat informatie, ervaring, omgeving, sociale en culturele verwachtingen en niveaus van ondersteuning allemaal bijdragen aan*

de ontwikkeling van het vermogen van een kind om een mening te vormen. Daarom moeten de opvattingen van het kind van geval tot geval worden beoordeeld". Hierbij moet rekening worden gehouden met de individuele en unieke kenmerken van het kind, waaronder leeftijd, geslacht, handicap, voorkeuren en keuzes, cultuur, etniciteit, taal, seksualiteit, religie en hun context.

4. De context waarin sociaal werk plaatsvindt

4.1. De specificiteit van kinder- en jeugdzorg en kinder- en jeugdbescherming

Een andere uitdaging voor professionals om kinderen toegang te geven tot hun participatierechten kan de organisatorische context zijn waarin ze werken. Het recht op participatie vindt plaats in de specifieke context van kinder-/jeugdzorg en kinder-/jeugdbescherming. Hier zien we een spanning tussen het kind en wat het kind wil en de sociale missie van de maatschappelijk werker (justitie, sociaal onderzoek enzovoort). Uiteindelijk bepalen de wettelijke bevoegdheden die in een autoriteit zijn geïnvesteerd de genomen beslissingen. In deze situaties is professionele transparantie belangrijk. Professionals moeten onthouden om duidelijk te zijn over hun rol, wat mogelijk is en wat niet, en welke ruimte er beschikbaar is voor het kind om betrokken te zijn bij beslissingen, op welk niveau en in relatie tot welke kwesties.

Professionals werken als leden van organisaties. Onderzoek leert ons dat de opvattingen van kinderen en jongeren over wat ze nodig hebben om effectief deel te nemen, verschillen van de perspectieven van professionals. Voor kinderen is de houding van en hun relatie met de maatschappelijk werker cruciaal (Eerdeken, Raes, Vandenbussche).

Professionals verwijzen naar hun verantwoordelijkheid om het kind te beschermen en geven vaak aan dat ze geen handvatten hebben om participatie binnen dit ingewikkelde proces te realiseren. Tools die kinderen zelf hebben ontwikkeld blijken vooral gericht te zijn op wie wanneer, met wie en hoe praat, en niet op wat ze willen zeggen (van Bijleveld, de Vetten, Dedding, 2020). Een belangrijke boodschap voor professionals is dat het net zo belangrijk is om te luisteren en aandacht te besteden aan het 'hoe' iets wordt gezegd en niet alleen het 'wat' (van Bijleveld, 2013).

Ook, en dat is net zo belangrijk, is de behoefte van professionals om duidelijk te zijn hoe ze zullen handelen naar wat er is gezegd en hoe ze vertrouwen kunnen krijgen in participatie (van Bijleveld, 2013). Dit komt omdat het een uitdaging kan zijn voor het kind om deel te nemen wanneer ze niet duidelijk zijn over wat er zal gebeuren met wat ze zeggen. Dit is erg belangrijk om goed te krijgen, omdat kinderen vaak situaties van onzekerheid en instabiliteit ervaren, en volwassenen die er niet altijd voor hen zijn.

Bovendien vindt deelname aan jeugdzorg en jeugdbescherming plaats binnen specifieke en diverse sociale werkcontexten: residentiële instellingen, dagopvang of therapeutische instellingen, scholen, gerechtelijke contexten, gezinsvervangende contexten zoals pleegzorg. De context van de setting impliceert verschillende mandaten, werkmethoden, tot manieren van interactie met kinderen en

hun families. Voorparticipatie, methoden en tools is altijd een vertaling nodig naar de specifieke organisatie van waaruit je werkt.

4.2. Van juridische, beleidsmatige en organisatorische kaders naar de praktijk

De overheid ontwikkelt praktijken en procedures om participatie te garanderen. Er gaapt echter een kloof tussen wet- en regelgeving (waaronder participatie) en de dagelijkse praktijk daarvan. Wat in wettelijke kaders en beleidsdocumenten als best practice wordt geschetst, leidt niet altijd tot wat bedoeld is, namelijk meer en sterkere participatie (Bessart & Broadly). Bovendien leidt dit vaak niet tot een effectieve impact op beslissingen die worden genomen.

In de kinderopvang en kinderbescherming, en hoe jonger het kind, hoe meer er een terechte focus is op veiligheid, vaak ten koste van participatie. Dit wordt verergerd door procedures in organisaties om risico's te beperken, wat soms betekent dat er minder aandacht is voor participatie. Professionals moeten weten dat het UNCRC schetst dat het niet mogelijk is om kinderen te beschermen zonder kennis te nemen van hun participatierechten; ze zijn met elkaar verweven.

Verder moeten professionals zich ervan bewust zijn dat er kaders en tools zijn die laten zien dat participatie ook mogelijk is in een situatie van mogelijke onzekerheid. Signs of Safety is bijvoorbeeld een participatieve manier om een veiligheidsplan op te stellen met de actieve betrokkenheid van het kind.¹

Het is belangrijk op te merken dat het versterken van de participatie van jonge kinderen een overheidsbeleid vereist dat dit faciliteert en stimuleert. Organisaties hebben ook de taak om de noodzakelijke randvoorwaarden te creëren, zodat beoefenaars effectief en participatief kunnen werken. Er zijn een aantal randvoorwaarden waaraan vaak onvoldoende wordt voldaan om participatief werk met jonge kinderen te versterken: hoge caseload, managerialisme, gebrek aan specifieke training en peer learning. Dit zijn aspecten die van invloed zijn op meso- en microniveau. Om de omvang en de doeltreffendheid van participatieve praktijken bij kinderen zichtbaar te maken, moeten organisaties kinderrechtenindicatoren gebruiken om hun participatieve werk met jonge kinderen uit te voeren en te stimuleren. Daarmee levert het een bewijs om beleidsmakers ter verantwoording te roepen wanneer ongunstige randvoorwaarden de implementatie van dergelijke positieve participatieve praktijken verbieden.

---

¹ <https://www.signsofsafety.net/>

5. Participatie als relationeel proces

We belichten vijf aspecten waarmee we mogelijkheden en kansen kunnen verbinden met het perspectief van participatie als relationeel gegeven: de rol van de professional, vaardigheden, tijd en ruimte, tools en methoden en waarden.

5.1. De rol van de beroepsbeoefenaar

Als we participatie beschouwen als een relationeel feit op het niveau van het kind en de professional, is er sprake van een machtsonevenwicht binnen de zorgrelatie. Voor kinderen is dit nog meer uitgesproken omdat een kind (in verschillende mate) afhankelijk is van een volwassene, en een minderjarige in relatie tot een volwassene. Dat is een onveranderlijk feit.

De rol en houding van de hulpverlener ten opzichte van het kind is echter cruciaal: wordt de professional gepositioneerd als degene die controleert of het kind veilig is, of het kind zich goed gedraagt? Of is de hulpverlener degene die naast het kind staat en helpt? Of wordt de professional gepositioneerd als een vertrouwenspersoon, een vriend, een advocaat, iemand met wie beslissingen worden gedeeld? Het is zelfs mogelijk dat de professional afwisselend of gelijktijdig verschillende rollen op zich neemt. Het is in dat opzicht nuttig dat rollen compatibel of complementair zijn.

Professionals moeten zich ervan bewust zijn dat om een betrouwbare zorgrelatie met het kind aan te gaan, het belangrijk is dat de zorgverlener transparant, eerlijk en duidelijk is naar het kind over welke rol(len) zij op zich nemen, in welke omstandigheden, of soms moeten nemen, en waarom. Dit impliceert ook dat de professional inzicht heeft in de mogelijkheden en de grenzen van zijn rol.

Om te helpen bij deze processen, moeten professionals zich bewust zijn van en vertrouwen hebben in het gebruik van technieken zoals verbinding maken met de taal van het kind, aandacht besteden aan hoe ze zich presenteren aan het kind, waaronder: gebruik van stem, toon, woorden, lichaamspositie, gebaren; gebruik van gereedschappen en materialen, het tonen van creativiteit en ga zo maar door. Tot slot is het belangrijk dat professionals gemotiveerd worden door te geloven dat investeren in een positieve relatie met het kind op zichzelf belangrijk is (van Bijleveld, 2013).

5.2. Vaardigheden

Zoals reeds aangegeven ervaren maatschappelijk werkers participatief werk met jonge kinderen vaak als een uitdaging. Het vereist de nodige attitudes en vaardigheden. Professionals moeten zich ervan bewust zijn dat er niet één specifieke methodologie is die dit faciliteert, maar eerder dat ze een participatieve basishouding moeten aannemen en creativiteit moeten gebruiken (Bessart & Broadly, 2014). Dit betekent evenveel aandacht besteden aan non-verbale communicatie als aan verbale communicatie en observeren. Het betekent ook het gebruik van gebaren, geluiden,

aanraking, gebaren, om te beginnen met en betrokken te zijn bij de wereld en perceptie van het kind (Grünwald & Thiersch, 2009).

5.3. Tijd en ruimte

Kinderen toegang geven tot hun participatierechten leidt om verschillende redenen tot uitdagingen met betrekking tot tijd en ruimte.

Ten eerste hebben professionals een sterke wil om participatief met jonge kinderen te werken, maar er blijkt een mismatch te zijn tussen theorie en praktijk. Professionals worden geconfronteerd met structurele uitdagingen, bijvoorbeeld wanneer de noodzakelijke vertrouwensrelatie tussen kind en hulpverlener vorm krijgt, moet de zaak worden overgedragen van een meer generalistische naar een meer gespecialiseerde vorm van zorg, en dus weer naar een nieuwe professional. Er is behoefte aan continuïteit van zorg, maar ook aan materiële omstandigheden (een kindvriendelijke omgeving, lage stoelen en bureaus enzovoort) die het mogelijk maken om met kinderen te communiceren (Seim en Slettebø, 2017).

Ten tweede kost het tijd om een vertrouwensband op te bouwen en het kind te leren kennen, maar dit is noodzakelijk voor effectieve participatie. De gepercipieerde druk om het kind (ook) te willen beschermen kan het professionele handelen beïnvloeden waarbij de focus op participatie onbewust dreigt te verschuiven naar 'de klus klaren' zo snel mogelijk, namelijk de focus verleggen naar het verzamelen van zoveel mogelijk informatie en daarnaar handelen (van Bijleveld, Bunders-Aelen, Dedding, 2020).

Ten derde zorgen hoge caseloads ervoor dat professionals vaak weinig tijd hebben. Binnen deze beperkte tijd krijgt het kind echter niet altijd voorrang. Tijdens huisbezoeken wordt bijvoorbeeld vooral tijd besteed aan volwassenen (Ferguson, 2016; Winter et al., 2017). Het is essentieel dat organisaties, teams en individuele professionals tijd en ruimte creëren als noodzakelijke voorwaarden om kinderen toegang te geven tot hun participatierechten.

5.4. Hulpmiddelen en methoden

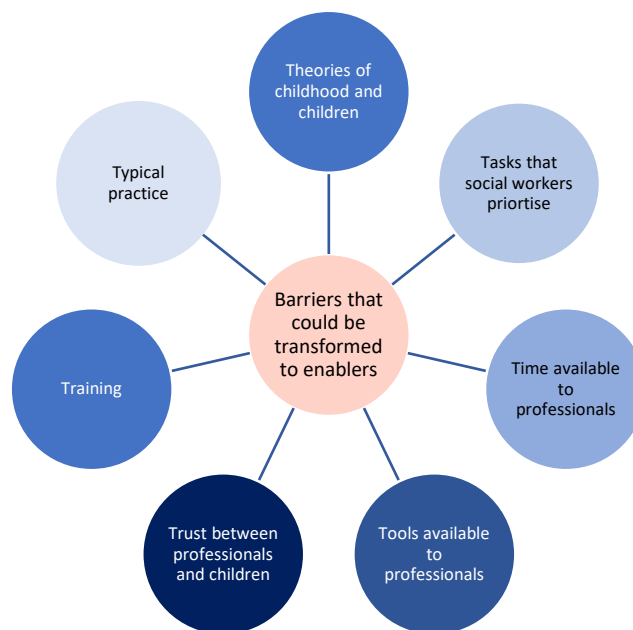
Er bestaan veel tools en methoden. De uitdaging en kans voor professionals is om a) gemakkelijk en gratis toegang tot hen te krijgen b) mogelijkheden te hebben om hun gebruik in de praktijk te zien c) te groeien in vertrouwen in het uitproberen ervan in hun eigen relaties met de kinderen met wie ze werken d) reflectief toezicht te hebben om hun participatieve praktijk met alle kinderen te verkennen en te ontwikkelen door te groeien in zelfbewustzijn van barrières en kansen. Zie ook kort 'Methoden en hulpmiddelen'.

5.5. Waarden

Alle professionals moeten de unieke kenmerken van elk kind respecteren en waarderen, waaronder hun keuzes en voorkeuren, hun ontwikkeling, hun competentie en capaciteiten, hun leeftijd, geslacht, handicap, seksualiteit, religie, etniciteit, taal, cultuur en erfgoed en hun context.

6. Uitdagingen en kansen

De beschrijving van de uitdagingen en kansen is niet uitputtend. De belangrijkste elementen op basis van onze bevindingen in het project tot nu toe zijn geselecteerd. Een nuttig model dat deze weergeeft, wordt hieronder samengevat:

Figuur 3 Belemmeringen voor communicatie met en betrokkenheid van kinderen (Winter, 2009, 2010)

Verwijzingen

- Bessant, J. & Broadley, K. (2014). Zeggen en Doen. Kinderbescherming en medezeggenschap. Internationaal Kinderrechtenblad 22, 710-729. Nederland: Brill Nijhoff.
- Boszormenyi-Nagy, I. & Krasner, B. (1986). Tussen geven en nemen: een klinische gids voor contextuele therapie. New York: Brunner/Mazel.
- Eerdekens, W. (2022). Het pandaconcept. [niet-gepubliceerde PowerPoint-presentatie]. Gent: HVA.
- Eerdekens, W., Raes A., Vandenbussche, E. (2017). Kinderen in de jeugdhulp: participatie is meer dan praten. Sociaal.net, 22 mei 2017.
- Ferguson, H. (2016). Wat maatschappelijk werkers doen bij het uitvoeren van kindbeschermingswerk: bewijs uit onderzoek naar face-to-face-praktijken. Kind & gezin Maatschappelijk Werk, 21(3), 283-294.
- Grünwald, K., & Thiersch, H. (2009). Het concept van de 'lifeworld oriëntatie' voor maatschappelijk werk en sociale zorg. Tijdschrift voor Maatschappelijk Werk Praktijk, 23(2), 131-146.

- Juul, R. & Dahlø Husby, I.S. (2019). Samenwerking en gesprekken met kinderen in Child Welfare Services - Het standpunt van ouders. *Kind & gezin Maatschappelijk Werk*, 2019; 25(S1):9–17. DOI: 10.1111/cfs.12707
- Knowledge Centre of Children's Rights. (2021). Hanleiding. In vijf stappen naar een beslissing in het belang van het kind. Brussel: Departement Cultuur, Jeugd en Media.
- Morisson, F., Cree, V. (2016). Introductie van het Child-Case-Context model. (<https://talkingandlisteningtochildren.co.uk/>)
- Ruch, G., Cree, V., Hadfield, M., Winter, K., Holland, S., Hallett, S., Morrison, F. (2022, 28 mei). Praten en luisteren naar kinderen. <https://talkingandlisteningtochildren.co.uk/>
- Seim, S. & Slettebø, T. (2017) Uitdagingen van participatie in kinderwelzijn. *Europees Tijdschrift voor Maatschappelijk Werk*, 20:6, 882-893. DOI: 10.1080/13691457.2017.1320531
- Van Bijleveld, G. Dedding, C. & Bunkers, J. (2013). Participatie van kinderen en jongeren binnen kinderwelzijn en kinderbescherming: een state-of-the-art review.
- Van Bijleveld, G., Bunders-Aelen, J. & Dedding, C. (2020) Onderzoek naar de essentie van het mogelijk maken van kindparticipatie binnen de kinderbescherming. *Kind & gezin Sociaal Werk*, 2020;25:286-293. DOI: 10.1111/cfs.12684
- Van Bijleveld, G., de Vetten, M. & Dedding, C. (2020) Co-creating participatietools met kinderen binnen de kinderbescherming: Welke lessen kunnen we leren van de kinderen. *Actie onderzoek*, 1-17. DOI: 10.1177/1476750319899715
- Vliegen, N. (Host). (2021 November). Infant mental health. Door de oren van een kind. Aflevering 1 [podcastaflevering]. Expoo. Consulted 28 Februari 2022 from <https://open.spotify.com/episode/74UgK2AC2ZFjiMFu4Xh7ql>
- Wall, K. et al. (2019). Kijk wie er aan het woord is: Factoren voor het overwegen van het faciliteren van zeer jonge kinderstemmen. *Tijdschrift voor onderzoek naar vroege kinderjaren*, Vol. 17 (4) 263-278. Doi: 10.1177/1476718X1987576
- Winter, K. (2009) Relaties doen ertoe: de problemen en vooruitzichten voor de relaties van maatschappelijk werkers met jonge kinderen in de zorg. *Child & Family Social Work*, 14(4), p.450-460
- Winter, K. (2010) Relaties opbouwen en communiceren met jonge kinderen. Een praktische gids voor maatschappelijk werkers. Londen: Routledge.
- Winter, K. (2011). Het UNCRC en de relaties van maatschappelijk werkers met jonge kinderen. *Beoordeling kindermishandeling*, 20(6), 395-406.
- Winter, K., Cree, V., Hallett, S., Hadfield, M., Ruch, G., Morrison, F., & Holland, S. (2017). Het verkennen van communicatie tussen maatschappelijk werkers, kinderen en jongeren. *British Journal of Social Work*, 47(5), 1427-1444.